

Правна помощ по граждански и административни дела

Какво се разбира под граждански и административни дела

Най-общо, граждански са делата по спорове между равнопоставени субекти (граждани, търговски дружества, неправителствени организации) – например имуществените (за права върху вещи, изпълнение на договори, причинени вреди), големият брой трудови, семейните дела. Административни са делата по спорове относно законността на актове на администрацията, по които липсва равнопоставеност в същия смисъл, тъй като административните органи са носители на власт.

Защо е необходима (безплатна) правна помощ по тези дела

Гарантираното от чл. 56 от Конституцията право на защита включва като свой съществен елемент правото на гражданите да ползват помощта на адвокат. Понякога това е наложително, за да се осигури ефективна и пълноценна защита. В такива случаи предоставянето на безплатна правна помощ при спор от граждански характер е изискване и на Европейската конвенция за правата на човека, като част от гаранцията за справедлив процес (при задължителност на процесуалното представителство или неефективност на възможността за лична защита поради сложност или определена специфика на делото, както и поради ползване на адвокатска защита от другата страна, ако се отразява на справедливостта на процеса като цяло).

В общи линии процедурите, уредени от Гражданския процесуален кодекс (ГПК), който се прилага и по административни дела, доколкото Административно-процесуалният кодекс (АПК) не съдържа специални правила, не са особено усложнени и по принцип всеки би могъл и сам да се защитава пред съда. Не е предвидено задължително представителство от адвокат във връзка със самия характер или правна сложност на определени спорове или процедури.

В същото време в гражданския процес преобладава т.нар. диспозитивно начало, т.е. защитата на накърненото право е в ръцете на лицето, която я търси, и което следователно трябва да реши понякога сложни правни въпроси като формулирането на искането, определянето на страните по делото, доказателствата, които следва да се представят. Служебното начало, т.е. възможността или задължението на решаващия орган да действа по свой почин, не е неприложимо в гражданския процес, но бе значително ограничено след реформата на ГПК от 1997 г. Целта беше да се осигури безпристрастността на съда, но практиката показва, че в някои случаи може да се постави проблем във връзка с ефективното право на защита и равенството на страните. Личната защита понякога може да се окаже недостатъчна поради фактори като повишена правна сложност на спора, жизнена важност на предмета му за заинтересуваното лице, особена уязвимост на това лице – които нерядко са и комбинирани. Има и процедури, които могат да представляват сложност по самото си естество – например оспорването на документ или касационното производство.

В съдебния административен процес има засилено служебно начало и други улесняващи правила, но пък жалбоподателят е изправен срещу държавен орган, който винаги разполага с компетентна правна помощ и освен това е в несравнимо по-добро положение да се снабди с необходимите доказателства.

Поради това Законът за правната помощ (ЗПП) запълни една съществена празнина, като предвиди възможност за безплатна правна помощ и по такива дела, когато интересите на правосъдието го изискват.

Видове безплатна правна помощ по граждански и административни дела

- консултация с оглед постигане на споразумение преди започване на съдопроизводството или за завеждане на дело
- подготовка на документи за завеждане на дело

Следователно не всяка нужда от юридически съвет дава право на безплатна правна помощ, а трябва да е налице вече съществуващ спор, който или да бъде разрешен доброволно, без съдебна намеса – най-желателното развитие, или да бъде отнесен за разглеждане от съда, след подготовка на необходимите документи.

- процесуално представителство

Лица, които имат право на безплатна помощ

На консултация и подготовка на документи за завеждане на дело имат право лицата, които отговарят на условията за получаване на месечни социални помощи по реда на правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане, както настанените в специализирани институции за предоставяне на социални услуги, а също така и приемните семейства или семействата на роднини или близки, при които е настанено дете по реда на Закона за закрила на детето.

Помощта за процесуално представителство обхваща случаите, в които такова е предвидено от закона или в които страната не разполага със средства за заплащане на адвокат, желае да има такъв и интересите на правосъдието го изискват.

Случаи, в които не се предоставя правна помощ

Съгласно ЗПП правна помощ се отказва, когато предоставянето ѝ не е оправдано от гледна точка на ползата, която тя би донесла на лицето; когато претенцията е очевидно неоснователна, необоснована или недопустима; за търговски дела и данъчни дела по Данъчно-осигурителния процесуален кодекс.

Разглеждане и решаване на исканията

Искането за правна помощ за консултация и подготовка на документи за завеждане на дело се разглежда и решава от председателя на Национално бюро за правна помощ (НБПП), което е независим държавен орган със самостоятелен бюджет и администрация. Той се произнася в 14-дневен срок след представяне на документ от дирекция "Социално подпомагане", че лицето ползва или има право на социални помощи, съответно на съдебното решение за настаняване на детето. Отказът може да се обжалва, включително пред съда.

Правна помощ за процесуално представителство се предоставя по решение на съда, който води делото, след молба на заинтересованото лице или по силата на закона. Въз основа на представени доказателства от съответните компетентни органи съдът преценява дали страната няма средства за заплащане на адвокатско възнаграждение (с оглед на нейните или на семейството ѝ доходи; имущественото състояние, удостоверено с декларация; семейното положение; здравословното състояние; трудовата заетост; възрастта и др.). Отказът се мотивира, но не подлежи на обжалване.

Съответният адвокатски съвет определя адвоката, който ще предостави помощ, като в максималната възможна степен взема предвид желанието на нуждаещия се.

Гаранции за качеството на отпуснатата правна помощ

НБПП води национален регистър на адвокатите, определени да осъществяват правна помощ. Регистърът е публичен, достъпен и в Интернет. Адвокатите се вписват в него по собствено желание, с решение на НБПП, след становище на съответния адвокатски съвет. НБПП може да откаже вписването или да заличи вписан адвокат при наложено дисциплинарно наказание и повдигнато обвинение за престъпление, което се преследва от държавата, както и когато адвокатският съвет или НБПП установят нарушение по ЗПП или лошо качество на предоставената помощ. За нарушения, извършени от адвокати, осъществяващи правна помощ, доверителят или органът, който ръководи съответното производство, могат да сигнализират НБПП.

Радиопредаване от 19.02.2007

Събеседници:

Адвокат Анна Гаврилова, съосновател и член на екипа на фондация “Български адвокати за правата на човека

Адвокат Станислав Костов - Софийска адвокатска колегия, асистент по право на Европейския съюз в катедра „Европеистика” на СУ „Св. Климент Охридски”